

Міністерство
освіти і науки
України

ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

Універсальний навчальний посібник з академічної доброчесності для вчителів

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Універсальний навчальний посібник з академічної доброчесності для вчителів

За загальною редакцією О. О. Гужви

На основі довідника з академічної доброчесності
для школярів та серії інфографіки про плагіат

Харків
2017

Зміст

Звернення до вчителя	3
Академічна доброчесність як основа успіху	5
Ключові терміни та визначення.....	7
Стили цитування.....	9
Правила цитування.....	13
Що не є плагіатом?	16
Рекомендації для вчителів щодо проведення виховної години на тему академічної доброчесності.....	17
Кодекс доброчесності.....	19
Відповідальність за плагіат	20
Вправи для учнів 2 – 4 класів	22
Вправи для учнів 5 – 8 класів	25
Вправи для учнів 9 – 11 класів	28

До вчителя

Тема плагіату та різних форм академічної недоброчесності останнім часом перебуває у фокусі досить активного обговорення, та на сьогодні єдине, що можна протиставити культурі «cutting and pasting»(скопіювати-вставити), це творчість та сталі практики академічної культури, бо ні санкції, ні різні форми контролю в суспільстві, яке практикує «репост» частіше, ніж цитування першоджерел, не є дієвими. Високий рівень плагіату та кількість публічних кейсів виявлення шахраїв, що постійно зростає, має й зворотний ефект, — це робить академічне середовище толерантним. Культура та академічні цінності у ситуації з плагіатом виконують регуляторну функцію: вони регулюють, контролюють та санкціонують прийнятні норми. Лише інституційних норм контролю та санкцій недостатньо для запобігання будь-яких форм академічного шахрайства, насамперед плагіату. Саме тому важливо, щоб традиції, норми добросовісної поведінки формувалися ще у школі.

Треба визнати такі факти:

- плагіат існує та широко розповсюджений;
- плагіат використовують як учні/студенти, так і викладачі/науковці;
- найбільш мотивовані й амбітні учні/студенти та науковці також схильні до використання плагіату;
- санкції та контроль не є єдиним ефективним методом боротьби з плагіатом;
- існує досить суперечлива ситуація щодо розуміння того, що насправді є плагіатом;
- багато осіб, особливо серед школярів та студентів, не вважають плагіат злочином.

Відсутність культурної складової, яка б регулювала недоброчесні практики на рівні норм, традицій та цінностей академічної культури, робить інституційні норми контролю зовсім неефективними навіть на рівні інформування про форми та сутність плагіату.

Розповсюдження професійної етики, норм та формування відповідальної позиції ще у школі може бути одним з найефективніших засобів боротьби з плагіатом. Протистояння шахрайству в науці часом прирівнюють до кидання мотикою з метою поцілити в сонце, маючи на увазі, що повністю це явище викоринити не можна і що завжди знайдуться особи, які захочуть легко дістатися наукових вершин нечесним шляхом. Однак «кидати мотику», без сумніву, варто, адже найчастіше корупція, шахрайство та їхня толеранція в судах, лікарнях, державних установах тощо народжується саме з шахрайства в університетах: купленої дипломної роботи, запозиченої чужої статті чи підтасованих результатів наукової роботи.

О. О. Гужва

керівник відділу реклами та брендингу

Центру зв'язків з громадськістю ХНУ імені В. Н. Каразіна

Академічна доброчесність як основа успіху

Від того, які випускники виходять сьогодні зі шкільних стін, залежить, якими будуть абітурієнти та майбутні студенти. Молоді люди потрапляють зі школи в університет вже з певними сформованими звичками щодо навчання: як вчитися, як виконувати завдання, що є прийнятним і нормальним у процесі навчання, що можна, а чого — не можна робити.

Окрім того, на першому-другому курсі університету навчання не сильно відрізняється від шкільного: студент так само має розклад дисциплін, має чітко визначений графік, отримує оцінки за відвідування занять і проміжні завдання. Ні у школі (навіть у старших класах), ні на першому курсі університету учень чи студент, зазвичай, не має чіткої інформації про принципи, якими слід керуватися під час виконання письмових робіт чи інших самостійних робіт. Відтак проблема плагіату, яка тривалий час не вважалася проблемою і не обговорювалася відкрито, набула таких масштабів, які призвели до розмивання меж і невизначеності щодо того, що є нормою, а що — порушенням академічної доброчесності.

Саме для того, щоб висвітлити проблему плагіату і розповісти про неї зрозумілою мовою, було видано цей довідник. Інформація, яка міститься у нашому виданні, буде корисною як вчителям, так і учням середніх шкіл, вона надасть їм уявлення про плагіат як системне порушення академічної доброчесності, про види та шляхи його подолання, про кодекс честі як суспільний договір усіх учасників навчального процесу (учнів, викладачів і адміністрації навчального закладу), про те, що є прийнятним, а що — не прийнятним у стінах саме цього навчального закладу. А головне, цей довідник забезпечить учнів та їхніх вчителів практичними механізмами з правильного оформлення письмових робіт, цитат, списку літератури тощо, що допоможе їм уникати ненавмисних порушень правил академічної доброчесності у майбутньому.

Дотримання академічної доброчесності, формування культури чесного навчання є важливим для розвитку всієї освіти, але так само важливими вони є для кожного учасника академічного процесу: учня, студента чи викладача, адже безпосередньо впливають на рівень та якість знань, які вони отримують, і на те, якими спеціалістами вони в майбутньому стануть. Добре підготовлені успішні фахівці з високою культурою навчання і дотримання чітко визначених правил гри стануть тим поколінням, яке зможе досягти успіху в дорослому житті та долучитися до розбудови успішної держави.

Проект сприяння академічній доброчесності в Україні

(Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project — SAIUP).

Ключові терміни та визначення

Плагіат — це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора¹.

Дослівний плагіат — це коли текст першоджерела переписується без істотних змін. При цьому копіюються великі частини авторського тексту без посилань на джерело².

Мозаїчний плагіат — це компіляція декількох джерел та перефразування окремих слів. В результаті з'являється мозаїка, в якій не зрозуміло, де закінчується одне джерело, де починається інше, де коментар автора³.

Неадекватний переказ — зміна декількох слів в оригінальному тексті автора без цитування⁴.

Компіляція — укладання з кількох чужих матеріалів свого тексту; редагування без дозволу чужого матеріалу: смислова, стилістична, грама-тична правка й скорочення⁵.

Рерайт — додавання до чужого матеріалу без дозволу автора додаткової інформації, з переробкою раніше обнародованого матеріалу із зміною слів та виразів⁶.

Републікація — повторне або багаторазове обнародування в іншому джерелі чужої інформації зі справжнім підписом автора й посиланням на джерело⁷.

Реплікація — процес копіювання даних з одного джерела на інші і навпаки, тобто своєрідне «тиражування» інформації без дозволу автора⁸.

¹ Посібник з академічної грамотності та етики для «чайників» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf.

² Harvard Guide to Using Sources [Electronic Research]. — Way of accesse : <http://actioncivics.scoe.net/pdf/Harvard-Guide-to-Using-Sources.pdf>.

³ Harvard Guide to Using Sources [Electronic Research]. — Way of accesse : <http://actioncivics.scoe.net/pdf/Harvard-Guide-to-Using-Sources.pdf>.

⁴ Там само.

⁵ Компіляція [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Компіляція>.

Парфразування — парфразування частин тексту інших авторів зі зміною порядку слів або наслідування структури їхньої аргументації без посилання на джерело⁹.

Твір на замовлення — оприлюднення твору, написаного третьою особою на замовлення.

Списування — це: копіювання чужих робіт у письмовому вигляді і видавання їх за свої власні; таємне використання сторонніх джерел та матеріалів (підручників, конспектів, шпаргалок, Інтернет-статей) для написання робіт.

Інтелектуальна власність — будь-який продукт інтелекту людини, який захищається законом від несанкціонованого використання інших осіб. Інтелектуальна власність традиційно складається з чотирьох категорій: патент, авторське право, товарні знаки і комерційна таємниця¹⁰.

Цитата — невеликий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору. Використовується іншою особою у своїй праці з обов'язковим посиланням на автора і джерело цитування з метою підтвердити чи розширити власне твердження «або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні»¹¹.

Юридична відповідальність за плагіат визначена у Законі України «Про авторське право та суміжні права».

Етична відповідальність за плагіат зумовлена сумлінним ставленням людини до інтелектуальної власності авторів, на яких вона посилається, у ході написання будь-якого виду роботи.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Сутність поняття академічної доброчесності (academic integrity) можна розкрити через такі ключові категорії, як:

- чесність (honesty);
- довіра (trust);

⁶ Рерайт [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рерайт>.

⁷ Републікація [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Републікація>.

⁸ Реплікація [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реплікація>.

⁹ Парфразування [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Парфразування>.

¹⁰ Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.

¹¹ Цитата [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Цитата>.

- справедливість (fairness);
- повага (respect);
- відповідальність (responsibility);
- підзвітність (accountability).

Етика — наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи¹².

¹² Етика [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Етика>.

Стилі цитування

Існує 9 міжнародних стилів цитувань:

IEEE style (інженерія, електроніка, телекомунікації, інформатика та інформаційні технології).

IEEE стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то це парафраз або цитата.

У тексті з цитованою інформацією у квадратних дужках вказується порядковий номер, який також відображається у списку використаних джерел.

AIP style (фізика)

AIP Style передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз або цитата.

Парафраз не береться в лапки, цитата — береться.

AIP Style — нумераційний стиль. Існує кілька варіантів позначення цитувань у тексті:

- нарядковий цифровий індекс (порядковий номер) — ставиться наприкінці цитованого тексту після крапки або за логікою речення після розділових знаків;
- порядковий номер у квадратних дужках — ставиться наприкінці цитованого тексту перед крапкою або за логікою речення перед розділовими знаками.

Обидва посилання вказують на те, що інформація, яка міститься в реченні, є у праці зі списку використаних джерел під окремим номером.

Chicago style: Author-Date (фізичні, природничі та суспільні науки)

Чикаго стиль: автор-дата передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Внутрішньотекстове посилання обов'язково має складатися з двох елементів: автора (редактора/укладача/назву цитованого джерела, якщо автор відсутній) та року видання. Сторінковий інтервал (номери сторінок, з яких наводиться цитата) дозволяється не вказувати, якщо Ви не наводите цитату, а висловлюєте якусь ідею чи посилаєтесь на роботу в цілому, тобто використовуєте парафраз.

ACS style (хімія та інші природничі науки)

Можливі 3 варіанти позначення цитувань у тексті:

- нарядковий цифровий індекс (порядковий номер). Якщо прізвище автора цитованої праці не вказано в тексті, позначення цитування ставиться наприкінці цитованого тексту або за логікою речення після розділових знаків. Якщо автор цитованої праці згадується в тексті, позначення цитування ставиться після прізвища;
- порядковий номер, виділений курсивом, у круглих дужках. Якщо прізвище автора цитованої праці не вказано в тексті, позначення цитування ставиться наприкінці цитованого тексту або за логікою речення перед розділовими знаками. Якщо автор цитованої праці

згадується в тексті, позначення цитування ставиться після прізвища;

- прізвище автора і рік публікації у круглих дужках («автор-дата»). Якщо прізвище автора цитованої праці не вказано в тексті, позначення цитування ставиться наприкінці цитованого тексту або за логікою речення перед розділовими знаками. Якщо автор цитованої праці згадується в тексті, позначення цитування (тільки рік публікації) ставиться після прізвища.

Vancouver style (медицина та фізичні науки)

Ванкувер стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Парафраз не береться в лапки, цитата — береться.

Блокова цитата (складається з більше, ніж трьох рядків тексту). Подається в тексті з нового рядка з абзацу, не береться в лапки.

APA style (суспільні науки)

APA стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Внутрішньотекстове посилання містить інформацію про автора праці (редактора/укладача/назву цитованого джерела, якщо автор відсутній), що цитується, рік видання та сторінковий інтервал (номери сторінок, з яких наводиться цитата). Сторінковий інтервал дозволяється не вказувати, якщо ви не наводите цитату, а висловлюєте якусь ідею чи посилаетесь на роботу в цілому.

Chicago style: Notes and Bibliography (гуманітарні науки)

Чикаго стиль: виноски та бібліографія передбачає використання надрядкових числових індексів та виносков внизу сторінки з бібліографічною інформацією щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Так, наприклад, у тексті в кінці кожної цитати чи парафрази необхідно розміщувати надрядковий цифровий індекс (порядковий номер),

починаючи з номера «1» та продовжуючи нумерацію до кінця всієї праці. Номер надрядкового індексу має відповідати такому ж номеру виноски з бібліографічною інформацією про цитоване джерело, що відображається в нижній частині сторінки.

Кожна виноска починається з абзацу з порядкового номера, потім після пробілу розміщується бібліографічна інформація про цитоване на цій сторінці джерело, яка включає в себе повне Ім'я автора, назву та відомості про публікацію. У кінці всієї праці з виносок формується список використаних джерел.

Harvard Referencing style (гуманітарні науки та суспільні науки)

Гарвардський стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Внутрішньотекстове посилання містить інформацію про автора праці, яка цитується, дату публікації, сторінковий інтервал (якщо наводиться пряма цитата або перефразована конкретна інформація з джерела).

MLA style (гуманітарні науки)

MLA стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли Ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата.

Внутрішньотекстове посилання містить інформацію про автора праці (редактора/укладача/назву цитованого джерела, якщо автор відсутній), яка цитується, сторінковий інтервал (з якого наводиться цитата або парафразована конкретна інформація).

Правила цитування

Як робити посилання?

- У квадратних дужках, наприклад [2], [1; 3], де цифри 1, 2, 3 відповідають порядковому номеру праці або джерела у списку використаних джерел;
- якщо посилання на джерела підряд з 1 по 3, тоді [1 – 3];
- посилання на конкретні сторінки наводити після номера джерела через кому з маленької букви «с.», наприклад [1, с. 5];
- якщо посилання на кілька праць, вони розділяються крапкою з комою: [1, с. 5; 2, с. 25 – 33].

Приклад списку використаних джерел:

1. Мечник Л. М. Я у світі / Л. М. Мечник. — К., 2016. — 136 с.
2. Петров Л. Я. Природознавство / Л. Я. Петров. — К., 2011. — 86 с.
3. Морозова С. К. Етика / С. К. Морозова. — К., 2015. — 78 с.

Якщо використано відомості, матеріали чи твердження з джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць тощо з джерела, на яке дано посилання.

Приклад:

Список використаних джерел:

1. Власов В. С. Історія України (вступ до історії) / В. С. Власов. — К., 2016. — 254 с.

Посилання на ілюстрацію з цього джерела виглядатиме так: [1, с. 56, іл. 3], де іл. — це ілюстрація, а 3 — номер ілюстрації з першоджерела.

Посилання на таблицю з цього джерела виглядатиме таким чином: [1, с. 123, табл. 1], де табл. — це таблиця, а 1 — номер таблиці з першоджерела.

- Не подавати у тексті розгорнутих посилань, таких як (Іванов А. П. Вступ до мовознавства / А. П. Іванов. — К., 2000. — С. 54);
- неприпустимо посилатися на неопубліковані та незавершені праці.

Варто посилатися на джерело при:

- непрямому цитуванні — переказі;
- викладі думок інших авторів своїми словами;
- огляді загальних тенденцій наукових досліджень;
- зазначенні фактичних даних і результатів попередніх досліджень.

Цитата береться в лапки і обов'язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки.

Приклад:

Мабуть, правду сказав у своїх спогадах друг Тараса Григоровича — Андрій Козачковський: «Яке гарне буття поета, якби він міг бути тільки поетом і не громадянином» [1, с. 76], адже він переживав усе разом з Кобзарем.

Список використаних джерел:

1. Козачковський А. О. Спогади про Тараса Шевченка / А. О. Козачковський. — К. : Дніпро, 1982. — 189 с.

Цитати зазвичай наводять:

- для підтвердження власних аргументів;
- як посилання на авторитетне джерело;
- для критичного аналізу того чи іншого твердження.

Особливі вимоги при цитуванні

- Текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;
- наукова етика вимагає точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст;
- цитування повинне бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора;
- якщо не використовується цитата, то можна зазначити основну ідею, а після неї в дужках указати прізвище автора, який уперше її висловив.

Що не є плагіатом?

У ст. 10 Закону України «Про авторське право та суміжні права» вказується, що не може підпадати під поняття плагіату (оскільки на них не поширюється авторське право)¹³:

- загальновідомі знання;
- загальновідомі факти;
- ідіоми;
- ідеї або визначення, які широко розповсюджені та відомі;
- перефразування своїми словами фрази при перекладі з діалекту чи іншої мови, якщо не існує широко відомої фрази чи прийнятого офіційного перекладу;
- повідомлення про новини дня або поточні події, які мають характер звичайної прес-інформації;
- твори народної творчості (фольклору);
- видані органами державної влади у межах їхніх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
- державні символи України, державні нагороди, символи та знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символіка територіальних громад, символи та знаки підприємств, установ та організацій (після їх офіційного затвердження);
- грошові знаки;

¹³ Ст. 10 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

- розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонних довідників та інших аналогічних баз даних, які не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду);
- опублікування анонімного твору під власним іменем, оскільки у цьому випадку на анонімний твір авторське право не поширюється.

Рекомендації для вчителів щодо проведення виховної години на тему академічної доброчесності

Тема: Академічна доброчесність

Цей посібник призначений для того, щоб дати універсальні поради Вам, шановний вчителю, з проведення виховної години для учнів Вашого класу на тему «Академічна доброчесність».

Пропонуємо такий зміст уроку:

1. Ознайомлення учнів з темою уроку.
2. Бліц-опитування щодо розуміння теми.
3. Проведення короткої лекції на задану тему, відповідаючи на такі питання:

- Що таке академічна доброчесність?
- Що таке плагіат? Чому це погано?
- Що таке інтелектуальна власність?
- Які є різновиди плагіату?
- Що не є плагіатом?
- Що таке цитата?
- Які існують у світовій практиці стилі цитування?
- Які є загальноприйняті вимоги щодо посилань та цитування джерел?

4. Виконання учнями вправ із додатків.

Матеріали, які можна використовувати під час заняття

Для максимально зручної підготовки до уроку ми пропонуємо Вам скористатися:

- «Довідником з академічної доброчесності для школярів», який має відповіді на всі поставлені питання;
- інфорграфіку про плагіат;
- презентацію на тему «Академічна доброчесність»;
- кейси з цікавими вправами стосовно пройденого матеріалу для учнів.

Кодекс доброчесності

Кодекс доброчесності у навчанні ґрунтується на 10 положеннях:

1. Навчайся старанно та сумлінно.
2. Розвивай свої здібності.
3. Не марнуй свою репутацію перед вчителями.
4. Поважай інших, їхні ідеї, думки та переконання.
5. Поважай власність інших (інтелектуальну в тому числі).
6. Уважно слухай, коли інші говорять. Якщо з чимось не згоден, зачекай, поки людина висловить свою думку. І лише потім говори сам.
7. Пам'ятай про почуття твоїх друзів та однокласників/однокласниць. Вмій поставити себе на місце іншого.
8. Збережи свою індивідуальність.
9. Цінуй свій час. Не марнуй його на списування чужих робіт.
10. Не обмежуй себе лише тими знаннями, які в тебе є. Намагайся створити щось унікальне.

Для остаточного закріплення матеріалу уроку ми пропонуємо впровадити Шкільний кодекс доброчесності, який виглядатиме таким чином:

Я, учень(-иця) _____ класу _____ школи, прагну найвищого рівня порядності, професіоналізму та поваги до інших як у класі, так і за його межами. Я зобов'язуюсь поводитися етично в усіх ситуаціях, щоб чесно продемонструвати власний внесок у тих чи інших роботах, які ми виконуємо, визнавати і поважати різноманіття людей і культур. Я підтверджую, що поки я несу індивідуальну відповідальність за свої дії, я також є гідним представником нашої школи, громади, країни.

Запропонуйте кожному учню написати, запам'ятати цей кодекс та покласти його у свій щоденник. Це сприятиме щоденному нагадуванню учневі про обов'язки, які він пообіцяв виконувати щодо академічної доброчесності.

Відповідальність за плагіат

Юридична відповідальність в Україні

Особа має право на використання твору(-ів) без згоди автора або особи, яка має авторське право, шляхом відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті. Також і юридичні особи, а саме навчальні заклади мають право на використання твору(-ів) без згоди автора або особи, яка має авторське право шляхом репрографічного відтворення для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмовий творів та з ілюстраціями або без них, за умови коли: відтворення твору не є систематичним та здійснюється з метою навчання¹⁴.

У ст. 43 Закону України «Про освіту» говориться про те, що «Особи, які навчаються, зобов'язані: дотримуватися принципу академічної доброчесності;...»¹⁵.

¹⁴ Ст. 23 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

¹⁵ Ст. 43 Закону України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» п. 6 у ст. 69 академічним плагіатом визначається оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання¹⁶.

¹⁶ Ст. 69 Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.

Етична відповідальність

Кожному учаснику навчального процесу хочеться, щоб його поважали, цінували його думку. Кожному хочеться мати гарний імідж, який допоможе йому в майбутньому. Але над створенням такого іміджу потрібно завзято працювати.

Для того, щоб заслужити повагу вчителів та однокласників, треба докласти зусиль. По-перше, треба шанувати оточуючих та ставитися до них з такою повагою, яку ти очікуєш від них.

Якщо учень списує контрольну роботу або домашнє завдання, це є виявом неповаги до однокласників, в яких він списує. Адже ця контрольна та це завдання — результати інтелектуальної праці! Звісно, це не наукові монографії і не відкриття світового рівня. Однак кожне велике відкриття починається з маленького. Саме тому списування та інші види плагіату (навіть в невеликих масштабах) — це вияв неповаги до тих людей, які над ними працювали. І, звісно, людина, яка списує, навряд чи користуватиметься повагою учнів та педагогів. Скоріше за все, ця людина не матиме авторитету в колективі, її репутація буде далеко не найкращою.

На перший погляд може здаватися, що імідж та репутація — речі не надто важливі. І, до того ж, їх завжди можна покращити. Однак це помилкова думка. Іноді один вчинок може сформулювати негативне ставлення до тебе на багато років, або навіть на все життя. А ставлення інших до тебе, твій імідж, твоя репутація як учня, потім як студента та професіонала — це запорука твого творчого, освітнього та, в майбутньому, кар'єрного зростання.

Вправи для учнів 2 – 4 класів

Цікавинки:

- слово «плагіат» походить від латинського «plagium», що означає «крадіжка»;
- шахраювання визначається як обман, який свідомо практикується з метою забезпечення несправедливого або незаконного одержання оцінки;
- у 1967 р. було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна стала учасником цієї організації у 1970 р.;
- у Німеччині існує музей плагіату www.museumplagiarius.de. Музей Plagiarius розташований у місті Золінген і має більш ніж 350 оригінальних продуктів і їхні зухвалі підробки.

Вправа 1. Згадай, як чудово ти провів(-ла) літо. Але ж і влітку ти не сумував(-ла) без твоїх близьких друзів — книжок. Адже тобі потрібно вчитися читати все краще й краще, щоб мати великий словниковий запас та грамотно писати. У зв'язку з цим пропоную тобі виконати таке завдання: напиши міні-твір з 6 – 7 речень на тему: «Що я читав(-ла) цього літа?». Цей міні-твір обов'язково повинен мати цитату з тієї книги, яка тобі сподобалась найбільше. Та не забудьте, що правильне цитування — це обов'язково для добросовісного учня.

Вправа 2. Уяви таку ситуацію: ти сумлінно стараєшся виконати домашні завдання, щоб отримати нові знання та хорошу оцінку. Коли ти приходиш до школи, твій друг просить у тебе списати домашнє завдання з математики, бо він нічого не розуміє. Які твої дії? І як ти себе почуватимеш, якщо погодишся дати списати? Чи правильно ти вчиниш, якщо сприятимеш нечесності у навчанні твого друга?

Вправа 3. Уявімо, що ти байдикував(-ла) увесь вчорашній день та не зробив(-ла) домашнє завдання з математики. Прийшовши до школи, ти просиш списати домашнє завдання у свого найкращого друга/подруги, пояснюючи це страхом отримати погану оцінку. Твій друг/подруга вагається, тому що, з одного боку, чому б не допомогти по дружбі, а з іншого, — вважає, що списувати погано та нечесно стосовно себе у першу чергу. У результаті, прийняте рішення — відмовити у проханні. Які твої дії? На твою думку, хто у цій ситуації правий? Який урок ти отримав(-ла), приміряючи цю ситуацію на себе?

Вправа 4. Прослухавши лекцію на тему академічної доброчесності та виконавши усі вправи, ти, мабуть, зробив(-ла) висновки для себе, що ж таке «академічна доброчесність». Дай власне визначення цього поняття.

Словничок:

Плагіат — це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

Цитата — невеликий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору. Використовується іншою особою у своїй праці з обов'язковим посиланням на автора і джерело цитування з метою підтвердити чи розширити власне твердження «або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні».

Юридична відповідальність за плагіат визначена у Законі України «Про авторське право та суміжні права».

Етична відповідальність за плагіат зумовлена сумлінним ставленням людини до інтелектуальної власності авторів, на яких вона посилається, у ході написання будь-якого виду роботи.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження на-

укової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Етика — наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

Вправи для учнів 5 – 8 класів

Цікаві факти:

- слово «плагіат» походить від латинського «plagium», що означає «крадіжка»;
- шахраювання визначається як обман, який свідомо практикується з метою забезпечення несправедливого або незаконного одержання оцінки;
- у 1967 р. було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна стала учасником цієї організації у 1970 р.;
- у Німеччині існує музей плагіату www.museumplagiarius.de. Музей Plagiarius розташований у місті Золінген і має більш ніж 350 оригінальних продуктів і їхні зухвалі підробки;
- шрифт Arial, яким користується Microsoft протягом 19 років, це, насправді, шрифт Helvetica, створений у 1957 році. Цей випадок є досить відомим серед професійних дизайнерів. Проте це питання плагіату ніколи не розглядалося в суді.

Вправа 1. Напевне, ти цього літа подивився(-лася) багато цікавих фільмів, перечитав(-ла) багато книжок. Але ж, без сумніву, є та книга, яка вразила тебе найбільше і фільм, який тобі справді сподобався. Опиши свої враження від побаченого та прочитаного, наповнюючи текст цитатами з тієї самої книги та того самого фільму. Не забувай про правила цитування та дотримуйся їх обов'язково.

Вправа 2. Уяви собі ситуацію: ти сумлінно стараєшся написати реферат з історії України, цікавишся усіма подробицями, ходиш кожного дня

до бібліотеки, щоб мати більше часу на досконале вивчення найдрібніших фактів побуту давніх слов'ян для отримання відмінної оцінки. Твій друг згадав про те, що було завдання написати реферат, лише напередодні уроку. Друг просить твій реферат почитати для прикладу, адже знає, що ти завжди пишеш чудові роботи. Ти без вагань погоджуєшся. Прийшовши на урок у хорошому гуморі та із захопленням через нагоду поділитися з усім класом інформацією, яку ти роздобув за своєю темою, чуєш, — вчитель повідомляє, що реферати здаватимете за списком з журналу. Прізвище твого друга на початку списку, а твоє у середині. І коли той виходить з доповіддю, починає розповідати, як сумлінно він працював, щоб зібрати потрібні матеріали, ти розумієш, що він розповідає твій реферат. Слово у слово твій.

Які почуття викликала б в тебе така ситуація? Які твої подальші дії? Чи зміг би ти пробачити такий вчинок? Чи зміг би ти так учинити?

Вправа 3. Гуртом і батька легше бити — це українське прислів'я.

Мабуть, ти чув(-ла) це прислів'я не один раз у своєму житті. Ось настав час використати його з користю для тебе. Напиши своє висловлювання на вільну тему (3 – 4 речення), де доречно буде використати це прислів'я, для підтвердження твоїх думок. Правильно розстав усі розділові знаки при цитуванні.

Вправа 4. Уяви таку ситуацію: Микола, Борис та Марина працюють над кількома завданнями з історії. В одному з проєктів кожен з них має дослідити різні події в конкретному часовому проміжку, а потім об'єднати інформацію. На тесті, який включав у себе деяку інформацію, зібрану Миколою, Борис не пам'ятав відповіді. Він вирішує, що коли всі вони отримали хорошу оцінку за проєкт, запитати відповідь у Миколи не буде проблемою. Оскільки під час тесту вони сидять недалеко один від одного, Борис просить Миколу сказати йому відповіді. Микола не хоче ображати свого друга і він переміщує руку так, що Борис може бачити його відповіді. Марина теж сидить поруч і бачить це.

Це плагіат/академічна недоброчесність? Усі три з них винні? Борис винен більше, ніж Микола? Марина зобов'язана розповісти викладачу про те, що вона бачила?

Вправа 5. Прослухавши лекцію на тему академічної доброчесності та виконавши усі вправи, ти, мабуть, зробив(-ла) висновки для себе, що ж таке академічна доброчесність. Дай власне визначення цьому поняттю.

Словник термінів:

Плагіат — це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

Інтелектуальна власність — будь-який продукт інтелекту людини, який захищається законом від несанкціонованого використання інших осіб. Інтелектуальна власність традиційно складається з чотирьох категорій: патент, авторське право, товарні знаки і комерційна таємниця.

Цитата — невеликий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору. Використовується іншою особою у своїй праці з обов'язковим посиланням на автора і джерело цитування з метою підтвердити чи розширити власне твердження «або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні».

Юридична відповідальність за плагіат визначена у Законі України «Про авторське право та суміжні права».

Етична відповідальність за плагіат зумовлена сумлінним ставленням людини до інтелектуальної власності авторів, на яких вона посилається, у ході написання будь-якого виду роботи.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Етика — наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

Вправи для учнів 9 – 11 класів

Цікаві факти:

- слово «плагіат» походить від латинського «plagium», що означає «крадіжка»;
- шахраювання визначається як обман, який свідомо практикується з метою забезпечення несправедливого або незаконного одержання оцінки;
- у 1967 р. було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна стала учасником цієї організації у 1970 р.;
- у Німеччині існує музей плагіату www.museumplagiarius.de. Музей Plagiarius розташований у місті Золінген і має більш ніж 350 оригінальних продуктів і їхні зухвалі підробки;
- шрифт Arial, яким користується Microsoft протягом 19 років, це, насправді, шрифт Helvetica, створений у 1957 році. Цей випадок є досить відомим серед професійних дизайнерів. Проте це питання плагіату ніколи не розглядалося в суді.

Вправа 1. Подумай, яким би ти хотів бачити своє майбутнє. Чия доля з відомих письменників, письменниць, поетів, поетес, історичних діячів тобі найбільше до вподоби? Напиши міні-твір (5 – 6 речень) на цю тему, де ти можеш знайти зв'язок між своїм майбутнім та долею обраної поетати, підкріплюючи свої слова цитатами та висловлюваннями твого літературного чи історичного кумира. Пам'ятай про правила цитування та дотримуйся їх обов'язково.

Вправа 2. Уяви собі ситуацію: ти сумлінно стараєшся написати реферат з історії України, цікавишся усіма подробицями, ходиш кожного дня до бібліотеки, щоб мати більше часу на досконале вивчення найдрібні-

ших фактів побуту давніх слов'ян для отримання відмінної оцінки. Твій друг згадав про те, що було завдання написати реферат лише напередодні уроку. Друг просить твій реферат почитати для прикладу, адже знає, що ти завжди пишеш чудові роботи. Ти без вагань погоджуєшся. Прийшовши на урок у хорошому гуморі та із захопленням через нагоду поділитися з усім класом інформацією, яку ти роздобув за своєю темою, чуєш - вчитель повідомляє, що реферати здаватимете за списком з журналу. Прізвище твого друга на початку списку, а твоє у середині. І коли той виходить з доповіддю, починає розповідати, як сумлінно він працював, щоб зібрати потрібні матеріали, ти розумієш, що він розповідає твій реферат. Слово у слово твій.

Які почуття викликала б в тебе така ситуація? Які твої подальші дії? Чи зміг би ти пробачити такий вчинок? Чи зміг би ти так вчинити?

Вправа 3. У кіноповісті «Зачарована Десна» Олександр Довженко чарівно та з ніжністю описував свою мати та її любов до природи.

Текст для роботи:

Дуже поважав автор і свою матір, жінку, якій довелося винести багато горя та страждань. Та проте вона не втратила своєї духовної краси, залишилась співучою та духовно багатою. Мати любила природу, любила, щоб усе було зелене Чого тільки не насадить наша невгамовна мати. Часто вона казала Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало. Коли вилізає саме з землі всяка рослиночка, ото мені радість. У садку та на городі було безліч овочів та фруктів, посаджених невтомними руками матері.

Список використаних джерел:

1.

Цитати:

1. Чого тільки не насадить наша невгамовна мати (сторінка 55)
2. Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало. Коли вилізає саме з землі всяка рослиночка, ото мені радість (сторінка 67)

Завдання: Робота з текстом. Розставити розділові знаки при цитуванні у тексті та посилання на джерело. Джерело у тебе буде під номером 1, яке ти сам створиш, вибравши з нижче перерахованих характеристик ті, які потрібні для оформлення літератури:

1. 1956 — рік написання
2. 2013 — рік видавництва
3. Київ — місто видавництва
4. Фолио — видавництво
5. «Зачарована Десна»
6. Олександр Петрович Довженко
7. 356 сторінок

Вправа 4. Уяви таку ситуацію: Андрій має написати роботу з курсу охорони здоров'я, присвячену причинам та симптомам наркотичної залежності. В Інтернеті він знаходить кілька чатів на цю тему, де є відповіді від лікарів. Він використовує їхні відповіді у своїй роботі та як джерело вказує просто «Інтернет». Також він знаходить сайт, створений матір'ю наркозалежного хлопця, який знаходиться на лікуванні, аби допомогти родинам у схожих ситуаціях. Андрій використовує інформацію з цього сайту і також вказує «Інтернет» як джерело, оскільки авторка не вказує, з яких книг вона використала інформацію.

Чи правильно вчинив Андрій? Чи є його вчинок плагіатом або академічною недоброчесністю? Де Андрій припустився помилки при написанні роботи та використанні Інтернет-джерел?

Вправа 5. Прослухавши лекцію на тему академічної доброчесності та виконавши усі вправи, ти, мабуть, зробив(-ла) висновки для себе, що ж таке академічна доброчесність. Дай власне визначення цьому поняттю.

Словник термінів:

Плагіат — це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

Інтелектуальна власність — будь-який продукт інтелекту людини, який захищається законом від несанкціонованого використання інших осіб. Інтелектуальна власність традиційно складається з чотирьох категорій: патент, авторське право, товарні знаки і комерційна таємниця.

Цитата — невеликий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору. Використовується іншою особою у своїй праці з обов'язковим посиланням на автора і джерело цитування з метою підтвердити чи розширити власне твердження «або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні».

Юридична відповідальність за плагіат визначена у Законі України «Про авторське право та суміжні права».

Етична відповідальність за плагіат зумовлена сумлінним ставленням людини до інтелектуальної власності авторів, на яких вона посилається, у ході написання будь-якого виду роботи.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Етика — наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи.

УДК 373.091.33-027.22:177.9(076.1)
ББК 74.200.51я7
У 59

У 59 **Універсальний** навчальний посібник з академічної доброчесності для вчителів / уклад. О. С. Ройбу ; за заг. ред. О. О. Гужви. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. — 32 с.

Універсальний навчальний посібник містить методичні рекомендації та додаткові матеріали для проведення виховної години на тему академічної доброчесності, а також робочі матеріали для учнів молодшої, середньої та старшої школи.

Видання розраховане на вчителів молодшої, середньої та старшої школи.

УДК 373.091.33-027.22:177.9(076.1)
ББК 74.200.51я7

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2017
© Ройбу О. С., уклад., 2017

Навчальне видання

Універсальний навчальний посібник
з академічної доброчесності для вчителів

(Укр. мовою)

Комп'ютерне верстання та макет обкладинки
В. О. Трубчанінов

Підписано до друку 04.10.2017 р.
Гарнітура Open Sans.
Наклад 200 прим.

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

saiup.org.ua

Публікація даного матеріалу стала можливою завдяки підтримці американського народу відповідно до грантового договору № S-UP300-16-CA-001 з Посольством США в Україні. Думки, висловлені тут, належать авторам і не обов'язково відображають точку зору Посольства США в Україні чи Уряду США.